

GULDÆBLERNE SPRINGER IGEN PÅ GAMMELTORV

Onsdag den 16. april, på Dronning Margrethes fødselsdag, springer Caritasspringvandet på Gammeltorv atter med guldæbler efter en pause på mere end tre år. Kl. 9.30 tænder borgmester Bente Frost for springvandet, og hermed markeres afslutningen på den restaurering, som har stået på, siden det næsten 400 år gamle springvand blev taget ned i 1993.

Ved restaureringen har det været nødvendigt at forny nogle af springvandets dele, mens andre dele har kunnet bevares: Af springvandets ældste dele fra 1609 er Caritasfigurgruppen fornyet, mens piedestalen, som bærer figurerne er bevaret; også den store kobberkumme fra 1609 med udspyer, dragehoveder og forgyldte bladranker er bevaret, restaureret og forsynet med en ny indvendig kobberkumme til aflastning af den originale.

Marmorsoklen fra 1784, som bærer kobberkummen, er fornyet, nyhugget i italiensk marmor.

Springvandets nyeste dele fra 1892, granitbasen fornedet og selve springvandsbassinet, er renoveret, og størstedelen af de tekniske installationer i springvandet er udskiftet i forbindelse med restaureringen.

Alt i alt har restaureringen kostet omkring 3,5 millioner kr. KRAK's Fond har bidraget med en donation på 1 million og Københavns kommune har betalt ca. 2,5 millioner kr.

***

Caritasspringvandet har gennem sin lange historie gennemgået omfattende istandsættelser og forandringer med ca. 100 års mellemrum:

For omtrent 400 år siden, i 1609, blev Caritas brønden anlagt på Kong Christian IV's befaling, den skulle forbedre Københavns forsyning med drikkevand. Vandet kom fra Utterslev Mose og blev ledt ind til byen gennem en ledning, udført af udhulede træstammer. I sin oprindelige form bestod Caritas brønden af en seks meter dyb brønd med en pille i midten, som bar den store kobberkumme med Caritas figuren på sin piedestal. Ved denne rigt udsmykkede brønd hentede københavnernes deres vand gennem hundrede år.

For omtrent 300 år siden, i 1706, blev udført en ny kant omkring den dybe brønd, forsynet med et ca. 125 cm. højt jerngitter. Hermed ophørte funktionen som offentlig brønd, men Gammeltorv havde stadig et pragtfuldt springvand, til fryd for øjne og ører.

For godt 200 år siden, i 1784, blev muret hvælv over brønden, så der nu fra Gammeltorv kun var et springvands-

bassin at se. (Men brønden er der stadig, nede under springvandsbassinet; i dag er der dog ikke vand i den, men derimod pumper og anden teknik, som driver springvandet). Samtidig blev kobberkummen hævet op på en ny marmorsokkel med Københavns byvåben og Christian VII's monogram, og kobberkummen gennemgik en omfattende reparation.

For godt 100 år siden, i 1892, blev springvandet ombygget til den form, vi kender i dag: Der blev udført et nyt bassin i granit, og den eksisterende base blev udskiftet med en ny og højere, udført i granit og forsynet med fire dragefisk.

Og i dag, i 1997, afsluttes så en omfattende restaurering så københavnernes i de næste 100 år forhåbentlig kan nyde det strålende smukke springvand og se guldæblerne springe ved festlige lejligheder (på Dronning Ingrid's, Dronning Margrethes, Kronprins Frederiks og Prins Henriks fødselsdage samt på Grundlovsdagen).

***

Mange parter har været inddraget i gennemførelsen af den restaurering, der nu er afsluttet, og hver især har bidraget med deres særlige ekspertise og faglige erfaring med restaureringsopgaver:

Caritas figurgruppen er nystøbt af *Broncestøberiet Leif Jensen*, og forgylderarbejdet på figurgruppe mv. er udført af *Malerhuset Steen Nielsen*.

Den originale kobberkumme er restaureret af *Nationalmuseets Bevaringsafdeling*, og forgylderarbejdet på kumme mv. er udført for *Nationalmuseet* af *Flemming Jensens Malerværksted*.

Den nye indvendige kobberkumme er udført af *Flemming Koch Kobbersmedie*, som også har deltaget i opstilling af springvandet.

Marmorsokklen er nyhugget af *Poul Hansens Eftf. Stenhuggeri*. Afformning af den originale sokkel er udført af *stukkator Peter Funder*, og rekonstruktion som forlæg for nyhugningen er udført af *konservator Lars Henningsen*, som også har udarbejdet tilstandsrapporten forud for restaureringen.

Betonreovering af springvandsbassinet er udført af *Entreprenørfirmaet Christensen og Sørensen*, og reparation af blyfuger i bassinet er udført for *Poul Hansens Stenhuggeri* af firmaet *Sæmer og Søn*.

Københavns Vandforsyning har udført udskiftning og tilpasning af springvandsinstallationen og har i øvrigt deltaget ved opstilling af springvandet.

Magistratens 4. afd., Stadsarkitektens Direktorat har stået for projektet i samarbejde med *Skov- og Naturstyrelsen* og *Nationalmuseet*.

✓

SE ADRESSELISTE:
(13 MODTAGERE)

KOPI

9. april 1997

j.nr 811/101:1-001

PLC/

Vedr.: Caritasspringvandet.

Onsdag den 16. april 1997 kl. 9.30 markeres afslutningen på Caritasspringvandets restaurering ved, at borgmester Bente Frost tænder for springvandet, som i dagens anledning (Dronning Margrethes fødselsdag) springer med guldæbler.

Borgmesterens sekretariat har bedt mig indbyde de institutioner, firmaer og personer, som har bidraget til gennemførelsen af restaureringsprojektet, til at overvære genåbningen af det nu 388 år gamle springvand på Gammeltorv.

Der vil blive serveret en forfriskning på stedet.

Jeg håber vi ses, og vil samtidig benytte lejligheden til at takke for det mageløst gode samarbejde mellem de mange parter, der har været involveret i projektet.

Med venlig hilsen

per langstøe christensen.

Per Langsøe Christensen
sagsarkitekt

Journalnr.	811/101:1-001	Jour.dato	11-4-97
Akt. nr.	023	Kopi til	PLC
Bilag	-	Til journal	
Afsendt	9-4-97		

ADRESSELISTE - INDBYDELSE VEDR. CARITAS - SENDT 09.04.97
FRA STADSARKITEKTENS DIREKTORAT/PLC TIL FØLGENDE:

Broncestøberiet Leif Jensen
Vadstrupvej 67 - 2880 Bagsværd

Malerhuset Steen Nielsen
Immerkær 50 - 2650 Hvidovre

Nationalmuseet
Bevaringsafdelingen / Metalsektionen
Postboks 260 - 2800 Lyngby
(att. sektionsleder Birgit Sørensen)

Flemming Koch (kobbersmedie)
Søagerparken 130 - 2670 Greve

Stukkatør Peter Funder
Wildersgade 51 - 1408 København K.

Poul Hansens Stenhuggeri
Speditørvej 3 - 2450 København SV.

Entreprenørfirmaet
Otto Christensen og Kaj Sørensen
Gunnækær 16 - 6210 Rødovre
(att. John Christiansen)

Konservator Lars Henningsen
Krogholmgårdsvej 6 - 2950 Vedbæk

Ingeniør Nils Willhjelm
Københavns Vandforsyning
Studiestræde 54 - 1554 København V

Københavns Vandforsyning
Smedeværkstedet
Grøndalsvænge Alle 13 - 2400 København NV.
(att. værkemester Finn Mortensen)

Skov- og Naturstyrelsen
Bygningsfredningskontoret
Haraldsgade 53 - 2100 København Ø
(att. Lau Lauridsen)

Jens Chr Varming
Kronprinsessegade 8 - 1306 København K

Lene Sand Pedersen
Æblegården 1 - 2800 Lyngby

SA

BYG
✓ OGK

Guldæblerne springer igen på Gammeltorv

Onsdag den 16. april, på Dronning Margrethes fødselsdag, springer Caritas-springvandet på Gammeltorv atter med guldæbler efter en pause på mere end tre år. Klokkeren 9.30 tænder borgmester Bente Frost for springvandet, og hermed markeres afslutningen på den restaurering, der har stået på, siden det næsten 400 år gamle springvand blev taget ned i 1993.

Ved restaureringen har det været nødvendigt at forny nogle af springvandets dele, mens andre dele har kunnet bevares. Af springvandets ældste dele fra 1609 er Caritas figurgruppen fornyet, mens piedestalen, som bærer figurerne, er bevaret. Også den store kobberkumme fra 1609 med udspyer, dragehoveder og forgyldte bladranker er bevaret, restaureret og forsynet med en ny indvendig kobberkumme til aflastning af den originale. Marmorsoklen fra 1784, som bærer kobberkummen, er fornyet, udhugget i italiensk marmor. Springvandets nyeste dele fra 1892 - granitbasen fornedet og selve springvandsbassinet - er renoveret, og størstedelen af de tekniske installationer i springvandet er udskiftet i forbindelse med restaureringen.

Alt i alt har restaureringen kostet omkring 3,5 millioner kroner. Krak's Fond har bidraget med en donation på 1 million kroner, og Københavns kommune har betalt ca. 2,5 millioner kroner.

Caritasspringvandet har gennem sin lange historie gennemgået omfattende istandsættelser og forandringer med ca. 100 års mellemrum.

Afdeling	BYG	Sekt.ark.	SHB
Sagsark.			
Journalnr.	811/101.1-001		
Akt nr.	024	Jour.dato	15/4-97
Bilag		Kopi til	
Modtaget	15.4.97	Til journal	LVS

14-5-97

SA APR14'97 14:46

For omtrent 400 år siden - i 1609 - blev Caritas brønden anlagt på Kong Christian IV's befaling. Den skulle forbedre Københavns forsyning med drikkevand. Vandet kom fra Utterslev Mose og blev ledt ind til byen gennem en ledning udført af udhulede træstammer. I sin oprindelige form bestod Caritas brønden af en seks meter dyb brønd med en pille i midten, som bar den store kobberkumme med Caritas figuren på sin piedestal. Ved denne rigt udsmykkede brønd hentede københavnere deres vand gennem hundrede år.

For omtrent 300 år siden - i 1706 - blev der udført en ny kant omkring den dybe brønd, forsynet med et ca. 125 cm. højt jerngitter. Herved ophørte funktionen som offentlig brønd, men Gammeltorv havde stadig et pragtfuldt springvand til fryd for øjne og ører.

For godt 200 år siden - i 1784 - blev der muret hvælv over brønden, så der nu fra Gammeltorv kun var et springvandsbassin at se. (Men brønden er der stadig nede under springvandsbassinet; i dag er der dog ikke vand i den, men derimod pumper og anden teknik, som driver springvandet). Samtidig blev kobberkummen hævet op på en ny marmorsokkel med Københavns byvåben og Christian VII's monogram, og kobberkummen gennemgik en omfattende reparation.

For godt 100 år siden - i 1892 - blev springvandet ombygget til den form, vi kender i dag. Der blev udført et nyt bassin i granit, og den eksisterende base blev udskiftet med en ny og højere udført i granit og forsynet med fire dragefisk.

Og i dag - i 1997 - afsluttes så en omfattende restaurering, så københavnere i de næste 100 år forhåbentlig kan nyde det strålende smukke springvand og se

guldæblerne springe ved festlige lejligheder (På Dronning Ingrid's, Dronning Margrethes, Kronprins Frederiks og Prins Henriks fødselsdage samt på Grundlovsdagen).

Mange parter har været inddraget i gennemførelsen af den restaurering, der nu er afsluttet, og hver især har bidraget med deres særlige ekspertise og faglige erfaring med restaureringsopgaver. Caritas figurgruppen er nystøbt af *Bronzestøberiet Leif Jensen*, og forgylderarbejdet på figurgruppe mv. er udført af *Malerhuset Steen Nielsen*. Den originale kobberkumme er restaureret af *Nationalmuseets Bevaringsafdeling*, og forgylderarbejdet på kumme mv. er udført for Nationalmuseet af *Flemming Jensens Malerværksted*. Den nye indvendige kobberkumme er udført af *Flemming Koch Kobbersmedie*, som også har deltaget i opstilling af springvandet. Marmorsoklen er nyhugget af *Poul Hansens Eftf. Stenhuggeri*. Afformning af den originale sokkel er udført af *stukkator Peter Funder*, og rekonstruktion som forlæg for nyhugningen er udført af *konservator Lars Henningsen*, som også har udarbejdet tilstandsrapporten forud for restaureringen. Betonreovering af springvandsbassinet er udført af *Entreprenørfirmaet Christensen og Sørensen*, og reparation af blyfuger i bassinet er udført for Poul Hansens Stenhuggeri af firmaet *Sæmer og søn*. *Københavns Vandforsyning* har udført udskiftning og tilpasning af springvandsinstallationen og har i øvrigt deltaget ved opstilling af springvandet. *Magistratens 4. afdeling, Stadsarkitektens Direktorat*, har stået for projektet i samarbejde med *Skov- og Naturstyrelsen* og *Nationalmuseet*.

11. april 1997

MAGISTRATENS 4. AFDELING
1599 KØBENHAVN V

INFORMATION
33 66 26 26

Nationalmuseet
Bevaringsafdelingen
Postboks 260
2800 Lyngby

Att.: Bevaringschef Jørgen Nordqvist

14. april 1997

j.nr 811/101:1-001

PLC/

Vedr.: Caritasspringvandet.

Onsdag den 16. april 1997 kl. 9.30 markeres afslutningen på Caritasspringvandets restaurering ved, at borgmester Bente Frost tænder for springvandet, som i dagens anledning (Dronning Margrethes fødselsdag) springer med guldæbler.

Borgmesterens sekretariat har bedt mig indbyde de institutioner, firmaer og personer, som har bidraget til gennemførelsen af restaureringsprojektet, til at overvære genåbningen af det nu 388 år gamle springvand på Gammeltorv.

Der vil blive serveret en forfriskning på stedet.

Jeg håber vi ses, og vil samtidig benytte lejligheden til at takke for det mageløst gode samarbejde mellem de mange parter, der har været involveret i projektet.

Med venlig hilsen

Per Langsøe Christensen

Per Langsøe Christensen
sagsarkitekt

Journalnr.	<i>811/101:1-001</i>	
Akt. nr.	<i>025</i>	Jour <i>15.4.97</i>
Bilag		Kop
Afsendt <i>14.4.97</i>		Til

Museumschef Jørgen Selmer
Københavns Bymuseum
Vesterbrogade 59
1620 København V.

11. juni 1997

j.nr 811/101:1-001

PLC/

Vedr.: Figurgruppen fra Caritasbrønden på Gammeltorv.

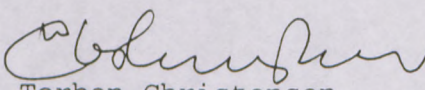
Stadsarkitektens Direktorat takker for den telefoniske henvendelse om, at Københavns Bymuseum er interesseret i at få overdraget den originale figurgruppe fra Caritasbrønden til permanent udstilling på museet.

Vi har tidligere i Direktoratet drøftet denne mulighed og kan ikke forestille os nogen finere ramme om den nu snart 400 år gamle skulpturgruppe. Vi kan derfor umiddelbart give tilsagn om, at figurgruppen kan overdrages til Bymuseet, under forudsætning af, at Skov- og Naturstyrelsen går ind for arrangementet.

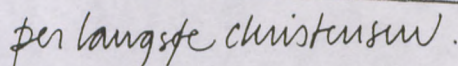
Den nedtagne figurgruppe befinder sig for tiden på Københavns Vandforsynings smedeværksted, adskilt i Caritasfiguren med størstedelen af skulpturens fodstykke, drengefiguren med en mindre del af fodstykket samt 3 delfiner. Vandforsyningens smedeværksted har til huse på Grøndalsvænge Alle 13, 2400 København NV, telefon 33 42 51 43. Der er åbent fra kl. 7 til 15 (fredag dog kun til 14.30).

Vi ser frem til, at Københavns Bymuseum efter besigtigelse af skulpturgruppen kontakter os for nærmere aftale om projektet.

Med venlig hilsen

Torben Christensen
sektionsarkitekt

Journalnr.	811/101:1-001	
Akt. nr.	028	Jour.dato 11-6-97
Bilag	-	Kopi til PLC+TBC
Afsendt	11-6-97	Til journal

Per Langsøe Christensen
sagsarkitekt

Skov- og Naturstyrelsen
Bygningsfredningskontoret
Haraldsgade 53
2100 København Ø.

Att.: Lau Lauridsen.

5. august 1997   2 bilag   j.nr 811/101:1-001   PLC/

Vedr.: Figurgruppen fra Caritasbrønden på Gammeltorv.

I Forlængelse af telefonsamtale d.d. ansøger Stadsarkitektens Direktorat hermed Skov- og Naturstyrelsen om tilladelse til, at den originale figurgruppe fra Caritasbrønden (fredet efter bygningsfredningsloven) kan overdrages til Københavns Bymuseum for permanent udstilling.

Vi er tidligere blevet kontaktet telefonisk af museumschef Jørgen Selmer, Københavns Bymuseum, som er interesseret i at udstille figurgruppen på museet. Vi svarede i første omgang, at Stadsarkitektens Direktorat synes, det er en meget fin idé, og gav tilsagn om, at figurgruppen kunne overdrages til Bymuseet, under forudsætning af, at Skov- og Naturstyrelsen kunne gå ind for arrangementet. (Kopi af brev af 11.06.97 til Københavns Bymuseum vedlægges).

Efter telefonsamtale d.d. med Lau Lauridsen, har vi skrevet til Jørgen Selmer, Københavns Bymuseum, at Skov- og Naturstyrelsen umiddelbart intet har at indvende mod forslaget, når blot det præciseres, at figurgruppen i Bymuseets varetægt fortsat er omfattet af fredningen, at Bymuseet under denne forudsætning kan gå videre med projektet, og at vi vil sende kopi af Skov- og Naturstyrelsens endelige tilsagn, når dette foreligger. (Kopi af brev af d.d. til Bymuseet vedlægges).

Med venlig hilsen

Per Langsøe Christensen

Per Langsøe Christensen
sagsarkitekt

Njalsgade 15
2300 København S

Telefon
33 66 33 66

Telefax
33 66 71 25

Journalnr.	811/101:1-001	Jour.dato	6.8.97
Akt. nr.	030	Kopi til	
Bilag		Til journal	
Afsendt	5.8.97		

Museumschef Jørgen Selmer
Københavns Bymuseum
Vesterbrogade 59
1620 København V.

11. juni 1997

j.nr 811/101:1-001

PLC/

Vedr.: Figurgruppen fra Caritasbrønden på Gammeltorv.

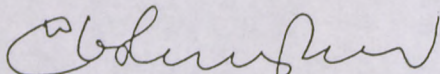
Stadsarkitektens Direktorat takker for den telefoniske henvendelse om, at Københavns Bymuseum er interesseret i at få overdraget den originale figurgruppe fra Caritasbrønden til permanent udstilling på museet.

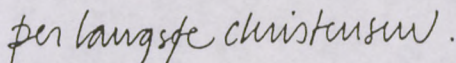
Vi har tidligere i Direktoratet drøftet denne mulighed og kan ikke forestille os nogen finere ramme om den nu snart 400 år gamle skulpturgruppe. Vi kan derfor umiddelbart give tilsagn om, at figurgruppen kan overdrages til Bymuseet, under forudsætning af, at Skov- og Naturstyrelsen går ind for arrangementet.

Den nedtagne figurgruppe befinder sig for tiden på Københavns Vandforsynings smedeværksted, adskilt i Caritasfiguren med størstedelen af skulpturens fodstykke, drengefiguren med en mindre del af fodstykket samt 3 delfiner. Vandforsyningens smedeværksted har til huse på Grøndalsvænge Alle 13, 2400 København NV, telefon 33 42 51 43. Der er åbent fra kl. 7 til 15 (fredag dog kun til 14.30).

Vi ser frem til, at Københavns Bymuseum efter besigtigelse af skulpturgruppen kontakter os for nærmere aftale om projektet.

Med venlig hilsen

Torben Christensen
sektionsarkitekt

Per Langsø Christensen
sagsarkitekt

Museumschef Jørgen Selmer
Københavns Bymuseum
Vesterbrogade 59
1620 København V.

5. august 1997

j.nr 811/101:1-001

PLC/

Vedr.: Figurgruppen fra Caritasbrønden på Gammeltorv.

I forlængelse af vort tidligere brev af 11. juni 1997 og efterfølgende telefonsamtale har vi kontaktet Skov- og Naturstyrelsen for at få deres tilslutning til, at den originale figurgruppe fra Caritasbrønden (fredet efter bygningsfredningsloven) kan overdrages til Københavns Bymuseum for permanent udstilling.

Skov- og Naturstyrelsen ved Lau Lauridsen har telefonisk meddelt:

- at man umiddelbart intet har at indvende mod dette, når blot det fastslås, at figurgruppen i museets varetægt fortsat er omfattet af fredningen, og at museet må afgive figurgruppen, hvis det i eftertiden skulle blive besluttet at genopstille denne på Caritasspringvandet, samt
- at Københavns Bymuseum under denne forudsætning kan gå videre med forberedelse af opstilling af Caritas figurgruppen på museet.

Vi har herefter d.d. fremsendt en skriftlig ansøgning til Skov- og Naturstyrelsen. Vi fremsender kopi af det endelige tilsagn, når dette foreligger.

Med venlig hilsen

per langsoe christensen.

Per Langsøe Christensen
sagsarkitekt

Kopi til: Skov- og Naturstyrelsen, Bygningsfredningskontoret
Lau Lauridsen.

Museumschef Jørgen Selmer
Københavns Bymuseum
Vesterbrogade 59
1620 København V.

5. august 1997

j.nr 811/101:1-001

PLC/

Vedr.: Figurgruppen fra Caritasbrønden på Gammeltorv.

I forlængelse af vort tidligere brev af 11. juni 1997 og efterfølgende telefonsamtale har vi kontaktet Skov- og Naturstyrelsen for at få deres tilslutning til, at den originale figurgruppe fra Caritasbrønden (fredet efter bygningsfredningsloven) kan overdrages til Københavns Bymuseum for permanent udstilling.

Skov- og Naturstyrelsen ved Lau Lauridsen har telefonisk meddelt:

- at man umiddelbart intet har at indvende mod dette, når blot det fastslås, at figurgruppen i museets varetægt fortsat er omfattet af fredningen, og at museet må afgive figurgruppen, hvis det i eftertiden skulle blive besluttet at genopstille denne på Caritasspringvandet, samt
- at Københavns Bymuseum under denne forudsætning kan gå videre med forberedelse af opstilling af Caritas figurgruppen på museet.

Vi har herefter d.d. fremsendt en skriftlig ansøgning til Skov- og Naturstyrelsen. Vi fremsender kopi af det endelige tilsagn, når dette foreligger.

Med venlig hilsen

per langsga christensen

Per Langsøe Christensen
sagsarkitekt

Kopi til: Skov- og Naturstyrelsen, Bygningsfredningskontoret
Lau Lauridsen.

nr.	811/101:1-001
nr.	029
Jour.dato	6.8.92
ilag	Kopi til
ans.	5.8.92
	Til journal

POUL HANSENS STENHUGGERI APS

Grundlagt 1913
v/ Flemming Brian Nielsen

Speditørvej 3
2450 København SV
Telefon 36 46 83 06
Fax 36 16 86 84
Giro 288-7525
SE-nr. 17838636
ApS reg.nr. 217504

14. 12. 99

Dato: 417

FAKTURA NR. 10027

KUNDE NR.

KØBENHAVNS KOMMUNE
BYUDVIKLINGSKONTORET
RÅDHUSPLADSEN 77
1550 KØBENHAVN V.
ATT. TRINE RIBER

Betaling inden: 04.01.00

Beskrivelse	Pris kr.	Antal	Beløb kr.
VEDR. VEDLIGEHOLDELSE AF MONUMENTER. J. NR. 413-0001-99.			
Udført arbejde på monumenter i henhold til rekvisition af 28-10-1999.			
46 Efter badet			2.600,00 ✓
78 Ewald & Wessel			880,00 ✓
101 Caritas brønd			880,00 ✓
105 Storkespringvandet			880,00 ✓
113 Vamdkunsten			3.450,00 ✓
Overført:			8.690,00

HUGGER I VESTEN ALT
STENHUGGERNE

Natursten til alle formål · Bygningsarbejde · Restaurering · Skulpturer · Granit · Marmor · Sandsten

Afrives inden indbetaling

Overførsel fra Girokontonummer

Giroindbetaling

Kvitterin

underskrift iht. underskriftsblad

8 7

delelejer vedr. betalingen kan kun anføres i dette felt

Konto.....: 10027
Fakturanr.: 417

Girokonto 288-7525

Poul Hansen
Stenhuggeri ApS
Speditørvej 3
2450 København SV

Girokonto 288-7525

Poul Hansen
Stenhuggeri ApS
Speditørvej 3
2450 København SV

betaler

KØBENHAVNS KOMMUNE
BYUDVIKLINGSKONTORET
RÅDHUSPLADSEN 77
1550 KØBENHAVN V.

Post Danmarks stempel

Post Danmarks kvittering

Kroner Øre Checkcifre Betalingsdato eller Betales nu

Gebyr for indbetaling betales kontant Kroner Øre

Til maskinel aflæsning - Undgå venligst at skrive i dette felt

Dag - Måned - År Sæt X

SC 4031 (08-96) Giro 89-3104

BIKUBEN GIROBANK A/S erstatningspligt ophører, når kravet ikke er
meldt for BG Bank inden 2 år efter indbetaling. - Checks m.v. modt
under forbehold af betalingsmidlets honorering.
Ved kontant indbetaling på posthus med terminal, er det udelukkende
husholdningskvitteringstilrvk. der er bevis for hvilket beløb, der er indb

POUL HANSENS STENHUGGERI APS

Grundlagt 1913
v/ Flemming Brian Nielsen

KØBENHAVNS KOMMUNE
BYUDVIKLINGSKONTORET
RÅDHUSPLADSEN 77
1550 KØBENHAVN V.
ATT. TRINE RIBER

Speditørvej 3
2450 København SV
Telefon 36 46 83 06
Fax 36 16 86 84
Giro 288-7525
SE-nr. 17838636
ApS reg.nr. 217504
14.12.99

Dato: 417

FAKTURA NR. 10027

KUNDE NR.

Betaling inden: 04.01.00

Beskrivelse	Pris kr.	Antal	Beløb kr.
Overført:			8.690,00 ✓
137 Fiskerkone			1.170,00 ✓
147 Reformationsmonum.			19.201,00 ✓
220 Såret kvinde			285,00 ✓
221 Vandkunst			2.930,00 ✓
222 Vandkunst			3.100,00 ✓
234 Skålfrugt			880,00 ✓
06 Drukken Faun			550,00 ✓

Netto-beløb
36.806,00

Moms
9.201,50 DKK

Total-beløb
46.007,50

Natursten til alle formål · Bygningsarbejde · Restaurering · Skulpturer · Granit · Marmor · Sandsten

Afrives inden indbetaling

Overførsel fra Girokontonummer

Giroindbetaling

Kvittering

Underskrift iht. underskriftsblad

8 7

Girokonto 288-7525

Girokonto 288-7525

Meddelelser vedr. betalingen kan kun anføres i dette felt

Konto.....: 10027
Fakturanr.: 417

Poul Hansen
Stenhuggeri ApS
Speditørvej 3
2450 København SV

Poul Hansen
Stenhuggeri ApS
Speditørvej 3
2450 København SV

Indbetaler

Post Danmarks stempel

Post Danmarks kvittering

KØBENHAVNS KOMMUNE
BYUDVIKLINGSKONTORET
RÅDHUSPLADSEN 77
1550 KØBENHAVN V.

Kroner _____ Øre _____ Checkcifre _____ Betalingsdato _____ eller _____ Betales nu _____

Gebyr for indbetaling betales kontant

Kroner _____ Øre _____

46.007 50

46.007 50

Til maskinel aflæsning - Undgå venligst at skrive i dette felt

Dag - Måned - År _____ Sæt X _____
SC 4031(08-96) Giro 89-3104

BIKUBEN GIROBANK A/S erstatningspligt ophører, når kravet ikke medt for BG Bank inden 2 år efter indbetalingen. - Checks m.v. mod under forbehold af betalingsmidlets honorering.
Ved kontant indbetaling på posthus med terminal, er det udelukkende husets kvitteringstiltryk, der er bevis for hvilket beløb, der er ind

Københavns Kommune
Njalsgade 15
2300 København S
Att.: Per Langsøe Christensen

BEVARINGSAFDELINGEN
Metalsektionen

BREDE
POSTBOKS 260
2800 LYNGBY
TLF 33 47 35 02
FAX 33 47 33 27

DATO 3. april 2000

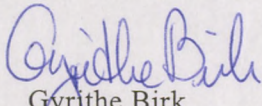
Sags nr. 1640-0 BIS/gbi

Vedr.: Caritas Springvandet

Vedlagt følger 1 stk. restaureringsrapport som
aftalt med sektionsleder Birgit Sørensen.

- IFØLGE AFTALE
- MED TAK FOR LÅN
- ØNSKES RETUR
- TIL UNDERSKRIFT
- TIL VIDERE FORANSTALTNING
- TIL ORIENTERING
- TIL UDTALELSE
- TIL GODKENDELSE

Med venlig hilsen

Gyrithe Birk
Sekretariatet

Direktion		Stadsarkitekti
Byudvikl.	✓	Adm. kontor
Nordre		Sekretariat
Søndre		Tilsyn
Boligst.		
Modt dato.		Sagsbeh.: KSE
Journ. dato.	13.4.00	Retur i/journ. 10/4-00
Kategori		Sagsid. 411/101
Akt nr.	1	Bilag
Journ. nr.	411/101-001-00	
Kopi til:		

BEVARINGSAFDELINGEN
Metalsektionen

BREDE
POSTBOKS 260
2800 LYNGBY
TLF 33 47 35 02
FAX 33 47 33 27

CARITAS SPRINGVANDET

Københavns Kommune
Gammeltorv

Konservering af kobberkumme

SAGSNR. 1640-0
MARTS 2000

Homepage WWW.NATMUS.DK
SE-NR: DK 22 13 91 18

CARITAS SPRINGVANDET, Gammeltorv, Københavns Kommune Konservering af kobberkumme

Bevaringstilstand

Caritas springvandets kobberkumme blev nedtaget i december måned 1993 og bragt til Nationalmuseets Bevaringsafdeling i Brede, Metalsektionen, for at blive undersøgt med henblik på en bestemmelse af bevaringstilstanden. Kummen var over det meste indvendigt og på store partier udvendigt dækket med op til flere millimeter tykke kalk- og korrosionsbelægninger, der gjorde det umuligt, at vurdere i hvilken tilstand den underliggende kobberplade befandt sig. Stadsarkitektens Direktorat besluttede derfor, at kummen skulle afrensnes for kalkbelægningerne.

Kummens indvendige side, der havde de kraftigste belægninger blev afrenset først. Kalken blev fjernet ved overrisling med 5-10% eddikesyre og efterfølgende trykspuling med varmt vand. Ved denne behandling løb en del syre ned på kummens udvendige side, hvorved en del kalk også fjernedes her. Efter denne første afrensning viste det sig, at kummen desværre var i en dårlig bevaringstilstand. Den har mange kraftige tæring, hvilke må svække den betydeligt (jvf. også bilag 1: Arne Jouttijärvi, Afrensning af ..., Brede 1996, s. 2).

Da kummens bevaringstilstand var undersøgt blev videre afrensning af den sat i bero indtil en restaureringsplan var udarbejdet og bestemt.

På baggrund af Nationalmuseets forslag blev det besluttet af Stadsarkitektens Direktorat, at kummen skulle forsynes med en ny indvendig kobberkumme, der skulle bære vandet. Således kan den oprindelige kumme trods sin svækkede tilstand bevares på springvandet. Fra gadehøjde vil kun den oprindelige kumme være synlig og denne del af springvandet derfor fremstå som originalt.

På denne baggrund gik restaureringen af kummen og afrensningen af dens yderside herefter igang.

Afrensning af kummen

Forud for den gennemgribende afrensnings- og restaureringsproces var det nødvendigt at afmontere sirat- og skråbånd, samt flanger og dragehoveder, som omslutter vandspyene. Kummens yderside inden afrensning ses på S/H foto nr. 48 - 57. Afrensningen af kalk og korrosion blev foretaget ved en kombination af følgende behandlinger:

- påføring af fortykket 10% citronsyre,
- pletvis behandling med basisk kaliumnatriumtartratopløsning (50 g natriumhydroxid + 150 g kaliumnatriumtartrat + 1 l demineraliseret vand),
- pletvis behandling med basisk natriumgluconatopløsning (50 g natriumhydroxid + 100 g natriumgluconat + 1 l demineraliseret vand)
- pletvis behandling med 10% natriumhydroxidopløsning
- overrisling og trykspuling med vand
- mekanisk afrensning med vibrerende el-gravørværktøj og skuresvampe og ikke ridsende børster.

Afrensningen søgtes styret således, at kummen kunne fremstå med en original, jævn brungrøn patina på ydersiden. Det viste sig dog meget vanskeligt at opnå dette mål, fordi korrosions- og kalkbelægningerne var meget ujævne og forskelligartede. Specielt belægningerne på kummens flade kantstykke var meget vanskelige at afrense jævnt. Efter afrensningen fremstod kummen med en lys, rødbrun patina, der var noget blakket og især på det flade kantstykke mange steder pletvis gennembrudt til det rene metal. Afrensningen af kummens yderside afsluttedes med en grundig højtryksspuling med vand.

De afmonterede dragehoveder, flanger og skråbånd blev rensed for belægninger helt til det bare metal. På disse dele blev der selektivt anvendt samme afrensningsmidler, som på selve kummen, men herudover blev der også anvendt 5% svovlsyre til neutralisering af base. Partielt på særligt fastsiddende belægninger blev der endvidere anvendt trykblæsning med glas.

De store bladborter på kummens underside blev ligeledes til det bare metal. Grunden til, at der her ikke søgtes bevaret en original patina, er, at disse dele dels skulle kompletteres og dels partielt eller helt forgyldes.

Vedrørende afrensningen af kummen henvises i øvrigt til bilag 1.

Restaurering af kummen

På den øverste kant af den gamle kobberkumme sad et udsmykningsbånd (siratbånd) sammensat af 10 stykker, som blev afmonteret ved restaureringsarbejdets begyndelse.

Løsningen med at nyfremstille en inderkumme krævede et tilsvarende kantbånd, men udført med et 4 cm længere skørt for at dække det gab der opstod mellem den nye og den gamle kumme. Det nye siratbånd blev udført i 1½ mm kobberplade. Båndet blev senere færdigmonteret på den nye inderkumme af kobbersmed Flemming Koch.

Dragehovederne er monteret på tallerkenformede flanger, som igen er fastgjort til kummen. Heraf var 5 flanger så nedbrudte at nye måtte fremstilles. Flangerne er udført i 1 mm kobberplade ciseleret med to cirkelformede vulster, som de originale.

Skråbåndene (dekorativt udførte afstivninger monteret i ca. 45 grader bagved dragehovederne) blev afrenset for gammel forgyldning og kalk og dernæst gennemgået for revner og brud. Skaderne blev udbedret ved TIG-svejsning og gennemtærede dele udskiftet med nye. Et enkelt skråbånd fik monteret en afstivning på bagsiden. På to skråbånd fandtes på bagsiden indstemplede mestermærker fra en kobbersmed (S/H og farvedias foto nr. 1-4). Mærkerne er istemplet under en tidligere reparation af kummen.

På samme vis som skråbåndene blev samtlige af kummens udsmykningsdele, som ikke blev afmonteret, udbedret for skader og mangler. Det drejer sig om bladranker og blomster, hvor skaderne generelt bestod af spændingsrevner og svækkede samlinger forårsaget af et samspil mellem materialetab ved almindelig korrosion samt skader fra hærværk.

Vandspyende blev i to tilfælde afmonteret, idet de oprindelige monteringer til kummen var for svage. De gamle defekte tinlodninger mellem rørenes brede ende og monteringsflangen, blev her erstattet med svejsninger og til sidst igen monteret på kummen.

Dragehovederne er som alle andre dele på kummen udført i kobber. Hovedparten var i en meget dårlig forfatning ved restaureringsarbejdets begyndelse (hovederne før restaurering ses på S/H-foto nr. 7 - 46). Efter en omhyggelig afrensning for maling og kalkaflejringer blev dragehovederne stabiliseret ved at

genetablere brudte flader og samlinger i materialet. Genopbygningen blev hovedsageligt udført ved Tig-svejsning. Hvor materialet var meget tyndt blev der i stedet for opsvejsning indsat forstærkninger på bagsiden med tinlodning.

Specielt på dragehovederne kunne der konstateres store mangler af enkeltdele, der er blevet fjernet, som følge af hærværk.

Af kompletteringer kan nævnes "næseklokker", hvoraf der i alt manglede tre. Kopierne blev fremstillet i kobber udfyldt med tin og monteret efter forlæg fra de tilbageværende eksempler.

Dertil blev en enkelt bortkommet "underkæbe" rekonstrueret og monteret samt 2 "tunger" kompletteret for manglende dele.

Den stærkt nedbrudte bærende jernring, placeret under den eksisterende kumme blev udskiftet med en ring i samme dimensioner i massiv kobber. Kobberringen er udført og monteret af Flemming Koch.

Patinerer

Da afrensingsarbejdet på den gamle kobberkumme var afsluttet og de nyfremstillede monteringsflanger for dragehovederne samt vandspy var genmonteret blev kummen patineret på følgende vis:

1. En grundig afvaskning med varmt, kraftigt sæbespånvand. Formålet med denne behandling er at afrense snavs samt mætte porerne i kobberets overflade med sæbe (basisk), således at den efterfølgende patinerer ikke efterlader sure ætsende væsker i disse.
2. Overfladen afbørstes/afslibes forsigtigt med pimpstenspulver i koldt vand. Dette dels for at affedte/afspænde overfladen og dels for at fjerne det yderste oxydlag på kobberet, således at patineringsvæskerne lettere kan reagere.
3. Patinerer udføres med to forskellige kolde, vandige opløsninger, der påføres skiftevis, samt varme fra en kraftig gasbrænder:

Opløsning 1: ca. 1% kaliumsulfid (svovlever) i vand.

Opløsning 2: 25g jernklorid, 5g kaliumsulfid, 1g kobberklorid pr. 1 liter vand.

4. Til sidst en grundig afskylning med vand.

Den patinerede overflade blev til allersidst påført et meget tyndt lag mikrokrystallinsk voks.

Den valgte patineringsmetode er god til udendørs konstruktioner udført i kobber og bronzer. Den styrer den videre naturlige patinerer, så denne forløber langsomt og bliver jævn.

Forgyldning

Da restaureringsarbejdet på dragehovederne var afsluttet blev disse patineret efter samme metode som kobberkummen. Herefter udførte Malerfirmaet Flemming Jensen fra Raadvad forgyldningsarbejdet. Dragehovederne og løse bladele blev forgyldt separat, hvorefter de igen blev monteret på den gamle kumme. Montering blev udført med blindnitter i kobber og bronze (såkaldte popnitter).

Forgyldning blev iflg. beskrivelse fra Flemming Jensen udført på følgende måde:

“Flader der var anvist til forgyldning blev afvasket forsigtigt med en let vædet klud med ammoniakvand, slebet med smergellærred, hvorved fladen vil opnå en finere ruhed, således at mønjarvarven har god vedhæftning. Derefter afbørstning.

Dernæst blev fladerne grunderet to gange med prima blymønje oprørt i rå bleget linolie, tyk farve, tyndt udstrøget. Det var herefter vigtigt med en længere tørretid, idet blymønje skal have tid til at gennemtørre før videre behandling. Herefter blev der påstrøget to gange fin gammel vognlak tilsat lidt linolie samt lidt guldokker, påført i et tyndt lag. Herefter lang tørretid. Mellemslibning og afbørstning. Afslutningsvis påførtes en 12-timers guldgrund, hvori bladguldet blev lagt dagen efter. Nogle dage senere efterpolerede maleren guldet med vat”.

Inderkumme og siratbånd

Inderkumme samt færdiggørelse og montering af siratbånd blev udført af Kobbersmedemester Flemming Koch. Herefter gennemgik den nyfremstillede inderkumme en overfladebehandling for at dæmpe den skinnende kobberfarve som nybearbejdet kobber har.

Dette blev udført med en forbehandling med slibesvamp samt efterfølgende børstning med pimpsten og vand. Dernæst blev metallet farvet med en opløsning af 2% kaliumsulfid og vand. Siratbåndet blev patineret efter samme recept som den gamle kumme og dragehovederne.

Knopperne på båndet blev efterfølgende forgyldt. Beslutningen om kun at forgyldte knopperne blev taget på baggrund af fotografier fra forrige århundrede, hvor man ser siratbåndet være forgyldt på tilsvarende måde.

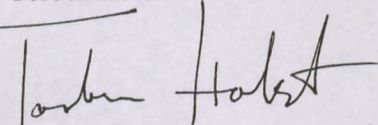
Vedligeholdelse

Det anbefales, at springvandets kumme efterses årligt for nyopståede skader og at disse løbende udbedres. Ved at restaurere nye skader hurtigt kan det ofte hindres at skadernes omfang eskalere. Det anses i øvrigt ikke for nødvendigt, at vedligeholde kummen ved at påføre overfladebeskyttelsesmidler. Tilsætningen af natriumhypoklorit til vandet i springvandet er fremmede for nedbrydningen af kummen (jvf. bilag 1, s. 5), hvorfor det må anbefales at alternativer til dette stof overvejes.

Fra Bevaringsafdelingen har følgende medarbejdere ud over undertegnede deltaget i arbejdet:

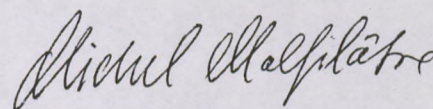
Ole Bjørn Jensen, bronzeciselør
Arne Jouttijärvi, civ. ing.
Ernst Jørgensen, Restaureringstekniker
Birgit Sørensen, civ. ing., sektionsleder
Henning Sørensen, mus.arb.
Knud Holm, konservator

Torben Holst

Konserveringstekniker

Michel Malfilâtre

Konserveringstekniker

Foto nr. 1. Skråbånd, bagside, mestermerke fra tidligere reparation.

Foto nr. 2. Skråbånd, bagside, mestermærke fra tidligere reparation.

Foto nr. 3. Skråbånd, bagside, mestermærke fra tidligere reparation.

Foto nr. 4. Skråbånd, bagside, mestermærke fra tidligere reparation.

Foto nr. 5. Kumme og nyt inderkar på værksted.

Foto nr. 6. Kantsamling, ny og gammel kumme.

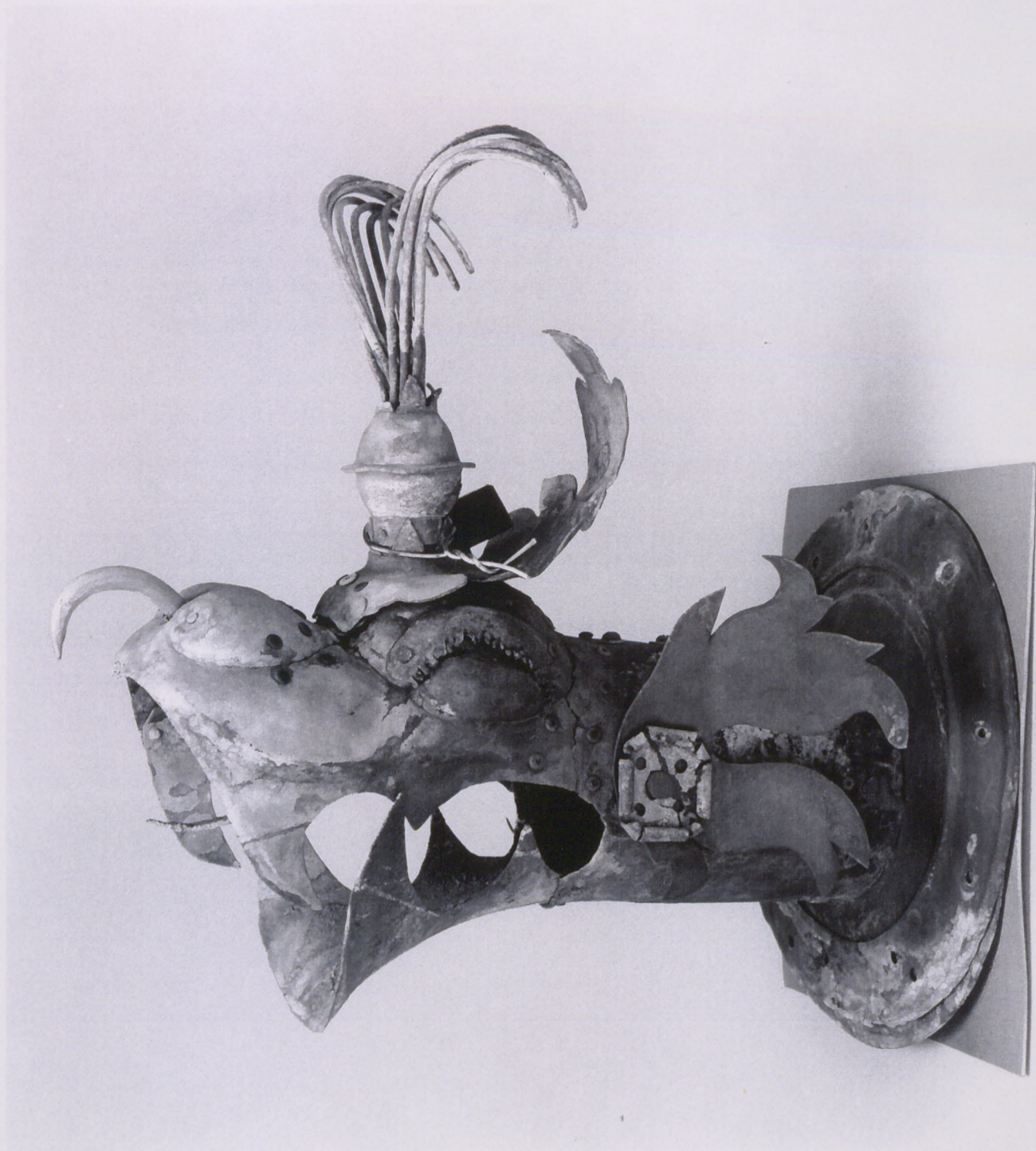

Foto nr. 7. Dragehoved 1, før konservering.

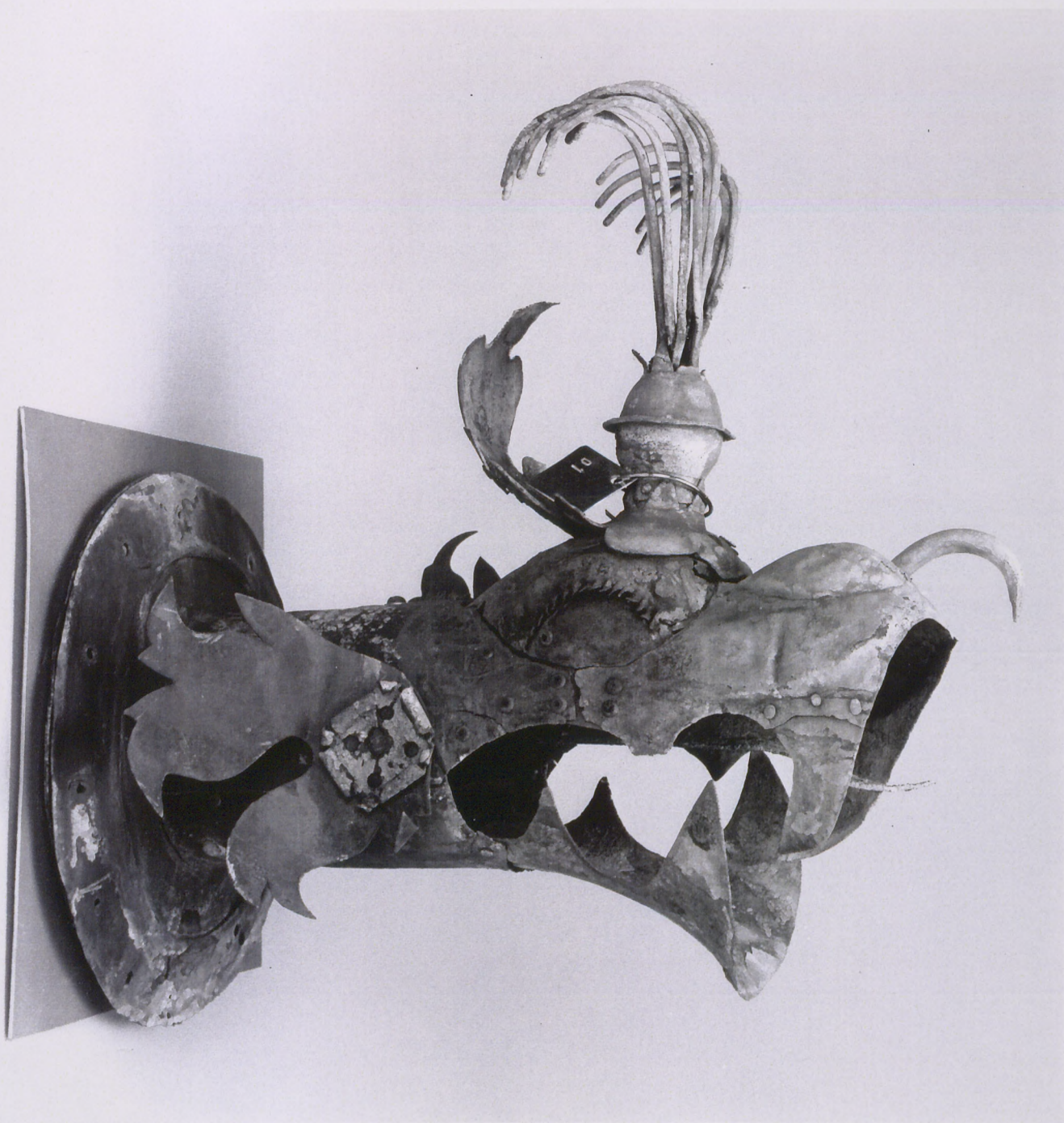

Foto nr. 8. Dragehoved 1, før konservering.

Foto nr. 9. Dragehoved 1, før konservering.

Foto nr. 10. Dragehoved 1, før konservering.

Foto nr. 11. Dragehoved 2, før konservering.

Foto nr. 12. Dragehoved 2, før konservering.

Foto nr. 13. Dragehoved 2, før konservering.

Foto nr. 14. Dragehoved 2, før konservering.

Foto nr. 15. Dragehoved 3, før konservering.

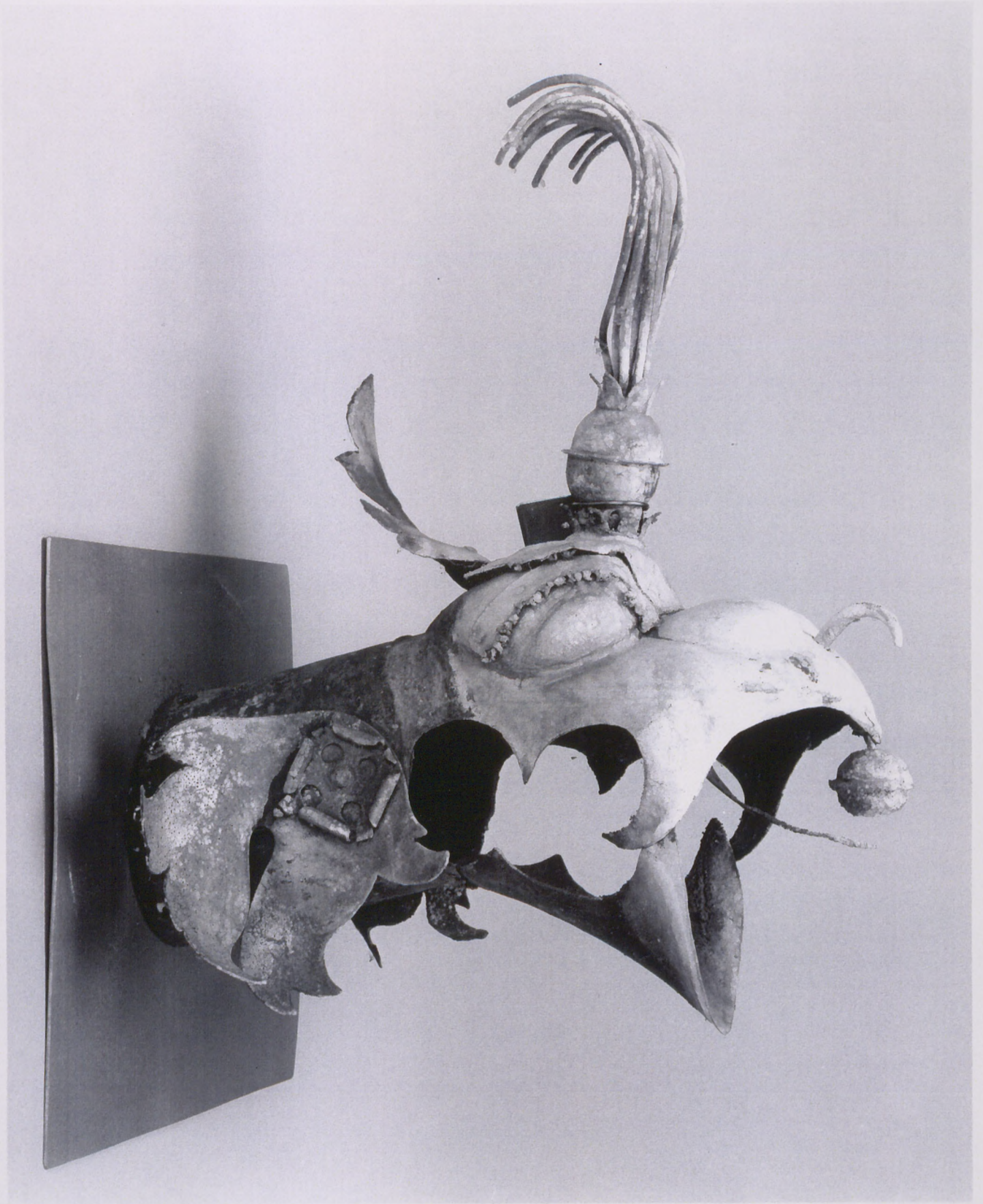

Foto nr. 16. Dragehoved 3, før konservering.

Foto nr. 17. Dragehoved 3, før konservering.

Foto nr. 18. Dragehoved 3, før konservering.

Foto nr. 19. Dragehoved 4, før konservering.

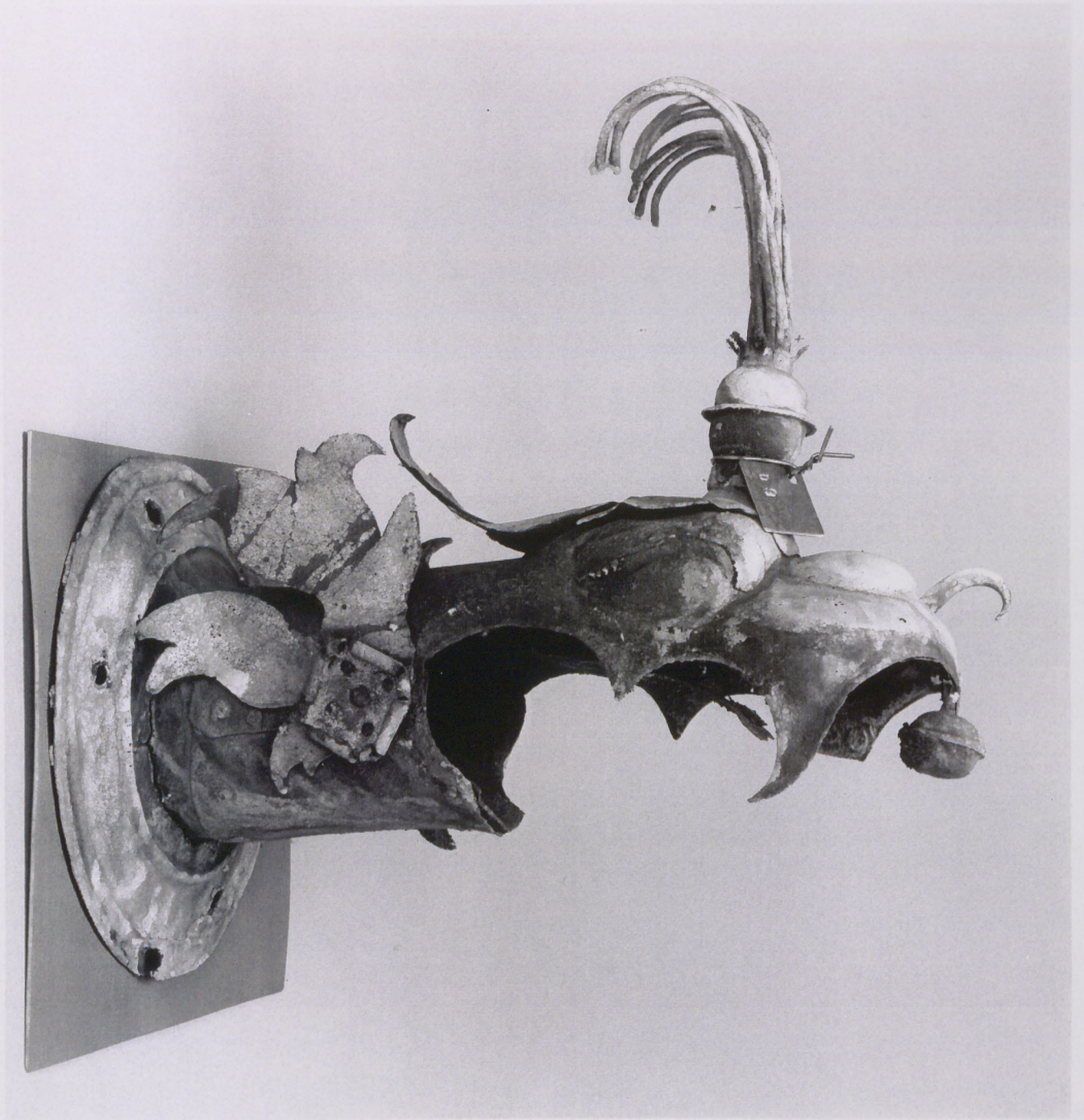

Foto nr. 20. Dragehoved 4, før konservering.

Foto nr. 21. Dragehoved 4, før konservering.

Foto nr. 22. Dragehoved 4, før konservering.

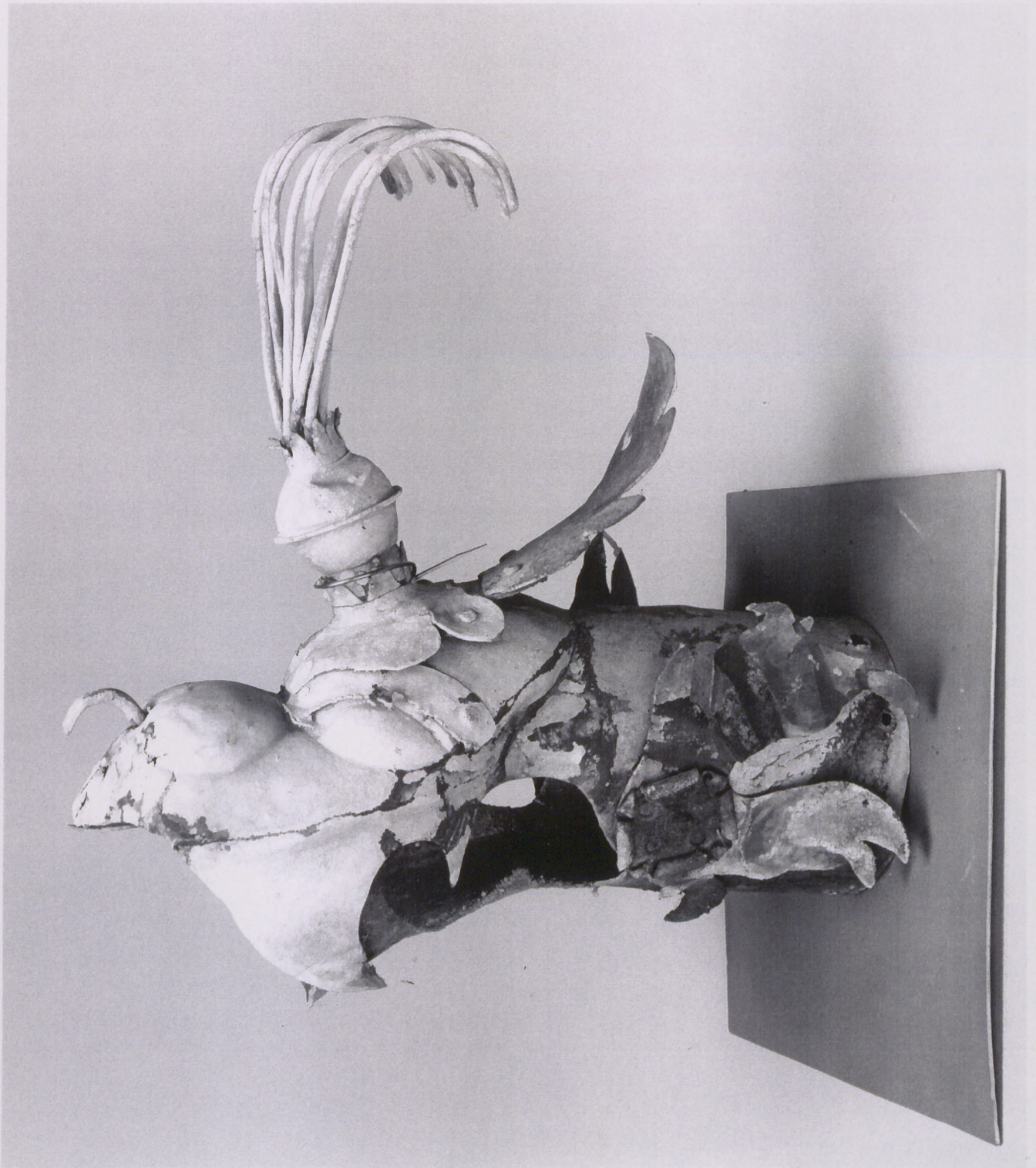

Foto nr. 23. Dragehoved 5, før konservering.

Foto nr. 24. Dragehoved 5, før konservering.